

Милана В. Ранковић
Универзитет Црне Горе
Правни факултет
milanatmc@gmail.com
ORCID ID: 0009-0006-9332-6326

МЕЂУНАРОДНО ПРИВАТНО ПРАВО ЦРНЕ ГОРЕ И СРБИЈЕ У ОБЛАСТИ НАСЛЕЂИВАЊА И ОСТВАРИВАЊЕ ХАРМОНИЈЕ У ОДЛУЧИВАЊУ* **

Сажетак: У овом раду се компаративним методом анализирају норме међународног приватног права Црне Горе и Републике Србије у области наслеђивања.

Прво се анализирају норме о међународној надлежности обе државе, са аспекта превенције позитивних сукоба надлежности, а након тога се, у поредном методом испитују одредбе о одређивању меродавног права за наслеђивање. Међународно приватно правна питања (надлежности, меродавно право и међусобно признање одлука) се разматрају кроз шест хипотетичких чињеничних ситуација, како би се илустрировали проблеми координације са којима се судови, односно судије у ове две државе могу суочити приликом расправљања заоставштине са елементом иностраности везаним за другу посматрану државу.

Рада има за циљ да испита да ли разлике у нормама о међународној надлежности и о меродавном праву неадекватно утичу на решавање наследноправних предмета везаних за две државе и да размотри могућа решења како би се тај неадекватни утицај могао оклонити.

Кључне речи: међународно приватно право Црне Горе, међународно приватно право Србије, наслеђивање са елементом иностраности, надлежности

* Посебну захвалност изражавам проф. др Маји Станивуковић, редовном професору Правног факултета у Новом Саду, чије су сугестије и коментари били од кључног значаја приликом концептирања и унапређења садржаја овог рада.

** Овај рад под називом „Private International law in Area of Inheritance: Comparative Analysis of Legal Solutions in Serbia and Montenegro“ је изложен на IV Међународној научној конференцији „Правна традиција и нови правни изазови“ која је одржана 13. и 14. октобра 2022. године у организацији Правног факултета Универзитета у Новом Саду.

за расправљање заоставштине са иностраним елементом, меродавно право за наслеђивање, оставински пословици.

УВОД

Приликом расправљања заоставштине пред црногорским, односно, српским судовима често се јавља елемент иностраности везан за другу посматрану државу¹. Црна Гора и Република Србија деле исту правну традицију, па је већина закона ове две државе слична. Обе државе су на наследноправне односе са иностраним елементом све до доношења Закона о међународном приватном праву Црне Горе 2014. године (у даљем тексту: „ЗМПП ЦГ”)², примењивале исти закон – Закон о решавању сукоба закона са прописима других земаља (у даљем тексту: „ЗРСЗ РС”)³, који и даље важи у Србији. Доношењем новог закона у Црној Гори извршена је свеобухватна реформа међународног приватног права, а одредбе закона су у великој мери усклађене са правом ЕУ. У области наслеђивања, одредбе ЗМПП ЦГ предвиђају слична решења као и Уредба (ЕУ) бр. 650/2012 Европског Парламента и Савета од 4. јула 2012. о наслеђивању, меродавном праву, признању и извршењу страних пресуда, и прихватању и спровођењу аутентичних инструмената у питањима наслеђивања и о стварању европског сертификата о наслеђивању (у даљем тексту: „Уредба о наслеђивању ЕУ”)⁴.

У раду се упоредним методом анализирају норме међународног приватног права у области наслеђивања у Црној Гори и Србији, последице које изазива различитост правних режима и да ли те разлике могу утицати на решавање наследноправних предмета. У том циљу, прво се анализирају одредбе о међународној надлежности, са освртом на питање признања и извршења одлука. Затим се разматрају норме о одређивању меродавног права и испитује се да ли ће различите норме о одређивању меродавног права утицати на то по ком праву ће се расправити заоставштина и да ли одређивање права Републике Србије или права Црне Горе, као меродавног може довести до различитог наследноправног резултата. Ова три питања међународног

¹ Инострани елемент везан за другу посматрану државу може се огледати у свим елементима наследноправног односа: у субјектима (оставилац, наследници и др.), предмету наслеђивања (заоставштина) и у основу наслеђивања (тестамент).

² Закон о међународном приватном праву Црне Горе – ЗМПП ЦГ, *Сл. лист ЦГ*, бр. 1/14, 6/14 – испр., 11/14 – испр., 14/14 и 47/15 – др. закон.

³ Закон о решавању сукоба закона са прописима других земаља – ЗРСЗ РС, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 43/82 и 72/82 – испр., *Сл. лист СРЈ*, бр. 46/96 и *Сл. гласник РС*, бр. 46/06 – др. закон.

⁴ Regulation (EU) no. 650/2012 of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession.

приватног права (надлежност, меродавно право и међусобно признање одлука) се разматрају кроз шест хипотетичких чињеничних ситуација.

Рад има за циљ да испита да ли разлике у нормама о међународној надлежности и о меродавном праву негативно утичу на решавање наследно-правних предмета везаних за обе државе и да размотри могућа решења како би се тај негативни утицај могао отклонити.

1. МЕЂУНАРОДНА НАДЛЕЖНОСТ

У обе посматране државе, расправљање заоставштине врши се у ванпарничном поступку и то тако што суд по службеној дужности покреће оставински поступак чим сазна да је неко лице умрло или проглашено за умрло. Потом, суд испитује да ли су испуњене процесне претпоставке, између осталих и то да ли постоји његова међународна, стварна и месна надлежност, а тек када утврди да су оне испуњене, прелази у фазу одлучивања о суштини предмета⁵. Правила о међународној надлежности за парнични поступак сходно се примењују и на ванпарнични, односно оставински поступак⁶. За поступак расправљања заоставштине у обе државе стварно је надлежан основни суд, месно је надлежан основни суд на чијем је подручју оставилац у време смрти имао пребивалиште, односно боравиште, а ако оставилац у време смрти није имао ни пребивалиште ни боравиште на територији те државе, месно је надлежан основни суд на чијем се подручју налази претежни део његове заоставштине⁷.

Оставински поступци са иностраним елементом у ове две државе се разликују у погледу органа који расправља заоставштину и правила о међународној надлежности.

1.1. Орган који је надлежан да расправља заоставштину

У Србији заоставштину најчешће расправља оставински суд, који може донети одлуку о поверавању спровођења оставинског поступка јавном бе-

⁵ Александар Јакшић, *Грађанско њроцесно њраво*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво, Београд 2021, 381.

⁶ Чл. 2, ст. 2 Закона о ванпарничном поступку – ЗВП ЦГ, *Сл. лисѓ РЦГ*, бр. 27/06 и *Сл. лисѓ ЦГ*, бр. 20/15, 75/18 – др. закон и 67/19, у вези са чл. 29 Закона о парничном поступку Црне Горе, *Сл. лисѓ РЦГ*, бр. 22/04, 28/05 – одлука УС и 76/06 и *Сл. лисѓ ЦГ*, бр. 47/15 – др. закон, 48/15, 51/17, 75/17 – одлука УС, 62/18 – одлука УС, 34/19, 42/19 – испр. и 76/20; Чл. 30, ст.2 Закона о ванпарничном поступку – ЗВП РС, *Сл. ѓласник СРС*, бр. 25/82 и 48/88 и *Сл. ѓласник РС*, бр. 46/95 – др. закон, 18/05 – др. закон, 85/12, 45/13 – др. закон, 55/14, 6/15, 106/15 – др. закон и 14/22, у вези са чл.26, ст.1 Закона о парничном поступку Србије, *Сл. ѓласник РС*, бр. 72/11, 49/13 – одлука УС, 74/13 – одлука УС, 55/14, 87/18, 18/20 и 10/23 – др. закон.

⁷ Чл. 88, ст. 1 и 2 ЗВП РС, и чл. 95, ст. 1 и 2 ЗВП ЦГ.

лежнику само ако је за сва наследноправна питања меродавно спрско право⁸. *Ratio legis* ове одредбе је да се избегне да јавни бележник примењује страно право на наслеђивање⁹. Са друге стране, у Црној Гори, Законом о изменама и допунама ЗВП из 2015. године, предвиђено је да се поступак расправљања заоставштине спроводи код нотара као повереника суда, с тим да се у случају спора у односу на правна питања или у односу на чињенице, предмет враћа суду на одлучивање¹⁰. Суд ће поверити нотару спровођење поступка расправљања заоставштине и доставити му смртовницу, односно предлог којим је покренут поступак расправљања заоставштине¹¹. Када нотар спроводи радње у поступку расправљања заоставштине као повереник суда, овлашћен је, као и суд, да предузима радње и доноси одлуке, па је тако овлашћен да по службеној дужности примени страно меродавно право.

1.2. Правила о међународној надлежности

Норме о међународној надлежности српских судова, садржане у чл. 71-73 ЗРСЗ РС, заснивају се на принципу подељене заоставштине, и оне као критеријум предвиђају држављанство оставиоца и разликовање између покретне и непокретне заоставштине. За непокретности које се налазе у Србији, постоји искључива надлежност суда Републике Србије (у даљем тексту „Србије” и „РС“).¹² Српски судови по правилу неће расправљати непокретну заоставштину која се налази у иностранству, јер са њихове тачке гледишта, о томе треба да одлучује држава у којој се непокретност налази.¹³

⁸ Чл. 110а, ст.1 ЗВП РС.

⁹ Јавни бележник може одлучивати о појединим процесноправним питањима са елементом иностраности, нпр. он може утврдити страначку и процесну способност странца у складу са правом његовог држављанства (чл. 79 ЗРСЗ РС) и одлучивати о приговору међународне литиспенденције (чл. 80 ЗРСЗ РС). Међутим, ако се у току повереног оставинског поступка постави питање међународне надлежности, он о томе не може одлучивати, већ треба да прекине оставински поступак и предмет врати суду. Такође, јавни бележник не може одлучивати о признању стране судске одлуке као о претходном питању. Види више: Славко Ђорђевић, „Поверавање спровођења оставинског поступка јавном бележнику – неколико напомена из угла међународног приватног права”, *Форум*, 2020, 79.

¹⁰ Velibor Korać, *Notari i notarski zapisi*, 3M Makarije, Podgorica 2018, 262.

¹¹ Чл. 94, ст. 1 и 2 ЗВП ЦГ.

¹² Маја Станивуковић, Петар Ђундић и Сања Ђајић, *Међународно приватно право – посебни део*, ЈП „Службени гласник“, Београд 2022, 234-240.

¹³ Slavko Đorđević and Zlatan Meškić, „The relations of Bosnia and Herzegovina, Serbia, North Macedonia and Montenegro with EU Member States“, *European Private International Law and Member State Treaties with third states: The case of the European Succession Regulation* (eds. Anatol Dutta and Wolfgang Wurmnest), Intersentia 2019, 213; Mihailo Dika, Gašo Knežević i Srđan Stojanović, *Komentar Zakona o međunarodnom privatnom i procesnom pravu*, Nomos, Beograd 1991, 234.

Ова правила готово да немају ништа заједничко са правилима о међународној надлежности црногорског суда, из чл. 127 ЗМПП ЦГ, која се заснивају на принципу јединствене заоставштине, уз одступања од тог принципа предвиђена у чл. 128-129. Суд Црне Горе је међународно надлежан за наслеђивање целокупне заоставштине ако је оставилац у време смрти имао уобичајено боравиште у Црној Гори,¹⁴ без обзира на то где се заоставштина налази. Наиме, приликом доношења ЗМПП ЦГ 2014. године, одустало се од правила о искључивој надлежности за непокретну заоставштину, па се тако међународна надлежност за наслеђивање, било непокретних или покретних ствари, утврђује према правилима о конкурентној надлежности.¹⁵

Из тога проистиче да, посматрано из перспективе српског суда, у одређеним ситуацијама када се непокретна заоставштина налази на подручју Србије и на подручју Црне Горе, неће бити могуће спровести јединствени поступак¹⁶.

Чл. 71, ст. 2 ЗРСЗ РС, прописује да је српски суд само помоћно надлежан да расправља непокретну заоставштину српског држављанина која се налази у иностранству и то ако по праву државе у којој се налазе непокретности није надлежан њен орган¹⁷. Према ставу прихваћеном од стране правне

¹⁴ Чл. 127 ЗМПП ЦГ. Више речи о концепту уобичајеног боравишта биће у делу у којем се говори о меродавном праву.

¹⁵ Чл. 119 ЗМПП ЦГ који прописује да је суд Црне Горе искључиво надлежан у поступцима у којима је предмет стварно право на непокретности или закуп непокретности ако се непокретност налази у Црној Гори, не може се екстензивно тумачити на начин да се исти тај члан може применити на непокретну заоставштину. Превасходно је сметња таквом тумачењу чл. 107 ЗМПП ЦГ који прописује да искључива надлежност мора бити изричито законом прописана.

¹⁶ Посматрано са аспекта српског суда није могуће спровести јединствени поступак у случају када је оставилац био црногорски држављанин, који је иза себе оставио непокретну заоставштину која се налази у Црној Гори, јер чл. 72. ЗРСЗ не предвиђа међународну надлежност српског суда у том случају. Даље, ако је оставилац био српски држављанин са уобичајеним боравиштем у Црној Гори, на основу чл. 71, ст. 2 ЗРСЗ, произишло би да српски суд не би могао да прошири своју надлежност на непокретну заоставштину која се налази у Црној Гори, јер је за тај део заоставштине предвиђена надлежност органа Црне Горе, према ЗМПП ЦГ. Међутим, према ставу који је прихваћен у делу правне доктрине (Види: S. Đorđević, „Some remarks on prevention and resolution of positive jurisdiction conflicts”, 37.), чл. 71, ст. 2 ЗРСЗ, не треба тумачити рестриктивно, већ на начин да српски суд није надлежан да расправља непокретну заоставштину српских држављана у иностранству, једино ако право стране државе предвиђа искључиву надлежност у тој ствари. Ако би се прихватило ово тумачење, произишло да би српски суд могао да прошири своју надлежност на непокретности које се налазе у Црној Гори.

¹⁷ Да би утврдио надлежност, српски суд прво мора размотрити одредбе о међународној надлежности стране државе у којој се заоставштина налази. Уколико нађе да постоји искључива надлежност страног суда, српски суд се мора огласити међународно ненадлежним за расправљање оног дела непокретне заоставштине који се налази у иностранству, па у овим ситуацијама не може доћи до позитивних сукоба надлежности.

доктрине, овај члан не треба тумачити рестриктивно, јер то може довести до непотребног ограничавања надлежности српских судова. Па тако, српски суд неће бити надлежан да одлучује о непокретној имовини која се налази у страниој држави, само ако постоји искључива надлежност страног суда¹⁸. Односно, конкурентна надлежност страног суда неће бити довољна да искључи надлежност српског суда у овом случају.

Са друге стране, правила о помоћној надлежности суда Црне Горе из чл. 128 ЗМПП ЦГ примењују се када оставилац није имао уобичајено бора-виште у Црној Гори и она прописују да ће у том случају суд Црне Горе бити надлежан на основу чињенице да се ствари које чине заоставштину налазе у Црној Гори и уколико је испуњен један од додатних услова: да је право Црне Горе изабрано као меродавно за наслеђивање; или да је оставилац у време смрти био црногорски држављанин; или да се примена овог члана односи само на те ствари.

Као што смо напред навели, правила о надлежности српског суда се разликују у зависности од тога да ли се ради о покретној или непокретној заоставштини. Тако међународна надлежност за покретну заоставштину постоји ако се покретности налазе на територији Србије или ако по праву државе у којој се покретности налазе није надлежан страни орган, односно ако тај орган одбија да расправља заоставштину¹⁹.

Српски суд је такође надлежан да расправља покретну заоставштину страног држављанина која се налази у Србији, осим ако у држави оставиоца суд није надлежан да расправља покретну имовину српских држављана²⁰. За расправљање покретне заоставштине лица без држављанства, лица чије се држављанство не може утврдити или лица које има статус избеглице, надлежност суда Србије постоји ако се покретности налазе у Србији или ако је оставилац у време смрти имао пребивалиште у Србији²¹. Ако оставилац у време смрти није имао пребивалиште у Србији, сходно ће се примењивати одредбе које важе за расправљање заоставштине страног држављанина,

¹⁸ Slavko Đorđević, „Some remarks on prevention and resolution of positive jurisdiction conflicts between Croatian (Member State) and Serbian Courts in Cross- Border Succession Cases – From Croatian (EU) and Serbian Point of view”, *Pravni Vjesnik* 36/2/2020, 37.

¹⁹ Чл. 71, ст. 3 ЗРСЗ РС.

²⁰ Види чл. 72, ст. 2 ЗРСЗ РС. У овом случају суд мора прво да узме у обзир норме стране државе о међународној надлежности. Српски суд неће бити надлежан ако у држави чији је оставилац држављанин суд није надлежан да расправља покретну заоставштину држављанина Србије. Уколико суд утврди да није међународно надлежан да расправља покретну заоставштину страног држављанина, потребно је да изврши попис покретне имовине и да је преда конзуларном представништву државе чији је држављанин био оставилац. Међутим, и у случају када не постоји надлежност домаћег суда, он може одредити мере за обезбеђење заоставштине и за заштиту права према заоставштини која се налази у Србији.

²¹ Чл. 73, ст. 2 ЗРСЗ РС.

подразумевајући под страном државом државу у којој је оставилац у време смрти имао пребивалиште.

ЗМПП ЦГ даје значај аутономији воље, на начин што у чл. 129 прописује да оставилац може располагањем имовином за случај смрти, одредити да суд или судови државе чије право може изабрати као меродавно за наслеђивање у складу са чл. 72 овог закона, буду надлежни и за расправљање целокупне заоставштине или дела заоставштине²². Овако изабрана надлежност суда је искључива.

Могућност избора суда који ће бити надлежан да расправља део заоставштине доводи до цепања заоставштине на процесном нивоу и може проузроковати бројне проблеме координације у пракси. Проблеми такође могу настати уколико тестатор изабере право и надлежни суд за део заоставштине за који постоји искључива надлежност српског суда. На пример, уколико тестатор изабере да буде надлежан суд Црне Горе за непокретну заоставштину која се налази у Србији, за коју постоји искључива надлежност суда Србије²³. Таква одлука касније у Србији неће моћи да бити призната, због постојања искључиве надлежности српског суда²⁴.

У српском праву је такође дозвољен споразум о избору суда у наследноправним стварима, сходно чл. 49 ЗРСЗ РС, али се у пракси не користи²⁵. Стране у овом споразуму (наследници, легатари и сл.) могу уговорити надлежност српског суда, ако је барем једна од странака српски држављанин или правно лице са седиштем у Србији²⁶. Уколико стране желе да надлежан буде страни суд, бар једна од њих мора бити страни држављанин или правно лице са седиштем у иностранству и не сме да буде у питању предмет за који је предвиђена искључива надлежност српског суда²⁷.

Дакле, неминовно је да долази до позитивних сукоба надлежности, јер се правила о надлежности ове две државе заснивају на различитим критеријумима и принципима. Позитивни сукоби надлежности угрожавају правну сигурност и излажу странке непотребним трошковима, а у коначном исходу могу проузроковати да одлука која је донета у Црној Гори, не буде призната у Србији, односно одлука која је донета у Србији, не буде призната у Црној Гори²⁸.

²² Maja Kostić-Mandić, *Međunarodno privatno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta Crne Gore, Podgorica 2017, 369.

²³ Чл. 71, ст. 1 ЗРСЗ РС.

²⁴ S. Đorđević and Z. Meškić, 215.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ Чл. 49, ст. 2 ЗРСЗ РС.

²⁷ Чл. 49, ст. 1 ЗРСЗ РС.

²⁸ То ће на пример бити случај уколико наследник, на основу чл. 135, ст. 2 ЗОН ЦГ, закључи уговор са претком којим се одриче наследства које би му припало после смрти претка (оставиоца), који је држављанин Србије, који је имао уобичајено боравиште у Црној

2. РЕШАВАЊЕ ПОЗИТИВНИХ СУКОБА НАДЛЕЖНОСТИ

С обзиром на то да се оставински поступак покреће *ex officio* чим суд сазна да је неко лице умрло, или проглашено за умрло²⁹, постоји могућност да се у обе државе паралелно покрену и воде оставински поступци, да се два пута расправља заоставштина истог лица и да се два или више пута обрачунава наследни део истих наследника, што може резултовати одлукама које касније неће моћи бити признате у другој држави.

Приговор међународне литиспенденције је један од начина на који се проблем паралелног вођења оставинских поступака у две или више држава, може макар делимично решити.

Закони обе државе³⁰ превиђају да ће суд, односно нотар, на захтев странке, прекинути оставински поступак, ако је пред судом, односно нотаром, стране државе раније започет оставински поступак у истој оставинској ствари, односно, поступак којим се расправља иста заоставштина или један њен део, уколико за ту оставинску ствар није предвиђена искључива надлежност и уколико се оправдано може очекивати да ће та судска одлука бити подобна за признање и извршење у другој држави³¹. Поред наведених услова, ЗРСЗ РС предвиђа и узајамност као услов за уважавање приговора међународне литиспенденције.

Гори, и ако је изабрана надлежност суда Црне Горе. Са аспекта црногорског суда, меродавно је право Црне Горе, а тако изабрана надлежност суда Црне Горе је искључива, сходно чл. 129 ЗМПП ЦГ. Међутим, ако би се догодило да након смрти оставиоца буде покренут поступак расправљања заоставштине пред судом у Србији, са аспекта српског суда, за расправљање заоставштине биће надлежан српски суд, сходно чл. 71 ЗРСЗ РС и меродавно ће бити право Србије, сходно чл. 30 ЗРСЗ. Надлежни орган у Србији ће сматрати уговор о одрицању од наслеђа које није отворено непуноважним (на основу чл. 218 ЗОН РС, који прописује да је ништаво одрицање од наслеђа које није отворено), спровести оставински поступак и донети оставинско решење. Таква одлука српског суда касније неће моћи бити призната у Црној Гори, због постојања искључиве надлежности суда Црне Горе.

²⁹ Чл. 89 ЗВП РС.

³⁰ Ово решење представља резултат сходне примене члана 80 ЗРСЗ РС на оставински поступак, односно добија се применом чл. 80 ЗРСЗ РС, у вези са чл. 71, 72 и 73 ЗРСЗ РС. Са друге стране, услови за прекид поступка због међународне литиспенденције у Црној Гори прописани су чл. 114 ЗМПП ЦГ, у вези са чл. 2, ст. 2 ЗВП. Види више у: Slavko Đorđević, *Primena međunarodnog privatnog prava u javnobeležničkoj praksi (kratka uputstva i objašnjenja)* https://beleznik.org/public/documents/upload/uputstvo_za_primenu_mpp_u_jb_praksi.pdf, 1. септембар 2023.

³¹ ЗРСЗ РС не прописује изричито да је потребно да одлука српског суда буде подобна за признање и извршење у другој држави. Међутим, у доктрини влада став да је услов узајамности потребно тумачити екстензивно, на начин да је поред осталих услова потребно утврдити и узајамност у погледу признања и извршења одлуке. М. Станивуковић и М. Живковић, *Међународно приватно право – општи део*, осмо издање, ЈП „Службени гласник“, Београд 2023, 210.

Применом наведених правила, произилази да би нотар у Црној Гори прекинуо поступак у вези са истом непокретном заоставштином која се налази у Црној Гори, уколико је поступак у вези исте заоставштине раније био покренут у Србији. Српски суд, у обрнутом случају, ако би се непокретна заоставштина налазила у Србији, не би усвојио приговор литиспенденције, јер постоји искључива надлежност српског суда.

Уколико суд, односно нотар, усвоји приговор литиспенденције, поступак се прекида до окончања поступка пред страним судом, односно нотаром. Ако страни суд оконча поступак одлуком о расподели заоставштине, која касније буде призната, захтев за расправљање заоставштине би требало одбацити због постојања правоснажне одлуке страног суда. Уколико се поступак пред страним судом не оконча доношењем правоснажне одлуке или ако решење страног суда не буде признато, поступак се наставља пред домаћим судом.

Ако је пред српским судом раније покренут поступак у истој оставинској ствари, српски суд ће застати са признањем стране судске одлуке и то до правоснажног окончања поступка пред српским судом, дакле, правоснажност стране одлуке не може имати предност у односу на ранију литиспенденцију пред домаћим судом³².

Међутим, примена правила о међународној литиспенденцији зависи од приговора странке, па ако ниједна од странака не истакне приговор, може се догодити да у две државе буду донете две контрадикторне одлуке, које у другој држави неће моћи бити признате због постојања раније пресуђене ствари³³.

3. МЕРОДАВНО ПРАВО

3.1. Опште колизионо правило

Приликом одређивања меродавног права за расправљање заоставштине, обе државе полазе од принципа јединствене заоставштине и предвиђају персонално право оставиоца у време смрти као меродавно, међутим, оно се јавља у виду различитих тачака везивања.

Наиме, према општем колизионом правилу садржаном у чл. 30, ст. 1 ЗРСЗ РС, за наслеђивање целокупне заоставштине меродавно је право државе чији је држављанин био оставилац у време смрти³⁴.

³² М. Станивуковић и М. Живковић, 209.

³³ Чл. 146 ст. 1 ЗМПП ЦГ; Чл. 90 ст.1 ЗРСЗ РС.

³⁴ Решења за лица без држављанстава и за лица са више држављанстава садржана су у чл. 11 и 12 ЗРСЗ РС; Види: М.Станивуковић, П.Ђундић и С. Ђајић, 234-240.

Са друге стране, чл. 71 ЗМПП ЦГ предвиђа да је за наслеђивање целокупне заоставштине меродавно право уобичајеног боравишта³⁵ оставиоца у време његове смрти.³⁶ Како би се избегло настајање проблема квалификације, црногорски законодавац је у чл.76 прецизирао круг питања на која се односи овако одређено меродавно право.

Ове колизионе норме представљају опште правило у обе државе, које се примењује на сва питања законског и тестаментарног наслеђивања са елементом иностраности. Њима се одређује меродавно право за основ позивања на наслеђе, круг лица која су позвана на наслеђе, нужни наследници, наследни ред, тренутак стицања наследства, искључење и одрицање од наследства, одговорност за дугове оставиоца и сл.³⁷

Овако одређено меродавно право, у обе државе, примењује се на целокупну заоставштину за коју је суд надлежан, без обзира на то где се она налази и да ли се ради о покретним или непокретним стварима.

Међутим, у ситуацијама када се заоставштина налази у више различитих држава принцип јединствене заоставштине се тешко може постићи³⁸. Наиме, из правила о међународној надлежности из чл. 71-73 ЗРСЗ РС, произилази да ће српски суд ретко бити надлежан да расправља целокупну заоставштину, уколико се део те заоставштине налази у иностранству, па је надлежност у тим случајевима подељена између више држава, које ће одвојено на основу својих прописа из области међународног приватног права, одређивати које право је меродавно за одређену заоставштину³⁹.

3.2. Избор меродавног права

У Србији, тестатор не може изабрати право које ће бити меродавно за наслеђивање. Међутим, у теорији влада став⁴⁰ да треба признати дејство из-

³⁵ ЗМПП ЦГ не предвиђа посебну дефиницију уобичајеног боравишта физичког лица за наслеђивање, већ се оно утврђује уз помоћ опште дефиниције из чл. 12, ст.1, као место у којем физичко лице претежно борава, независно од уписа у евиденцију надлежног органа или одобрења боравка или настањења и без обзира на то да ли је боравак временски унапред ограничен. Приликом одређивања уобичајеног боравишта треба водити рачуна о околностима личне или пословне природе које указују на трајније везе са тим местом или на намеру да се такве везе заснују.

³⁶ Maja Kostić-Mandić, *Private International Law of Montenegro*, International Encyclopedia of Laws, Kluwer Law International, The Netherlands, Alphen aan den Rijn 2022, 571.

³⁷ Tibor Varadi *et al*, *Međunarodno privatno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Centar za izdavaštvo, Beograd 2017, 342.

³⁸ Slavko Đorđević, „Application of renvoi in cross-border succession cases connected to EU member states and Serbia – some remarks from EU and Serbian point of view“, *Revija za evropsko pravo* 22/2020, 95.

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ *Ibid.*, 96.

бору меродавног права, уколико је тестатор био држављанин државе чији закон о међународном приватном праву садржи правило које га на то овлашћује (тзв. индиректни избор)⁴¹. То ће на пример бити случај уколико је тестатор држављанин Црне Горе, који жели да сачини тестамент који се односи на имовину која се налази у Србији. У том случају, српски суд ће применити чл. 30 ЗРСЗ РС, који упућује на право држављанства оставиоца у време смрти, односно право Црне Горе.

Са друге стране, у Црној Гори тестатор може да бира меродавно право за наслеђивање своје целокупне заоставштине, при чему он може да избебре право државе чији је држављанин или право државе у којој има уобичајено боравиште у време избора меродавног права или у време смрти⁴². Предвиђена је и могућност одступања од правила да се на целокупну имовину примењује јединствен режим наслеђивања и омогућено је да оставилац за наслеђивање непокретне заоставштине може изабрати право државе где се непокретност налази⁴³. Из тога произилази да се у Црној Гори принцип јединствене заоставштине може „поцепати“ на основу воље тестатора, и у коначном исходу водити примени више права за наслеђивање. Ово решење је такође проблематично јер пружа могућност да меродавно право буде циљано одабрано како би се нанела штета лицима која су позвана на наслеђе, што нарочито може бити случај када одабрано право смањује, у већој или мањој мери, заштиту нужним наследницима⁴⁴.

Посебна колизиона правила прописана су у чл. 30, ст. 2 ЗРСЗ РС, која предвиђају да је за питање тестаментарне способности меродавно право државе чије је држављанство тестатор имао у моменту састављања теста-мента.

Са друге стране, чл. 74, ст.1 ЗМПП ЦГ предвиђа да се постојање, материјална пуноважност, дејства и тумачење располагања имовином за случај смрти одређују према праву које би било меродавно за наслеђивање оставиоца у време кад је располагање учињено. Располагање ће бити пуноважно и кад је пуноважно по праву меродавном за наслеђивање у време смрти

⁴¹ Ђорђевић у прилог овом схватању наводи како би до истог резултата дошли применом института узвраћања и преупућивања, јер уколико право државе чији је држављанин био тестатор у време смрти, допушта тестатору да изабере меродавно право за наслеђивање, и он изабере меродавно право, тако изабрано право треба применити, *Ibid*.

⁴² Чл. 72 ЗМПП ЦГ. Даље, чл. 72, ст. 4 ЗМПП ЦГ предвиђа да избор права мора бити изричит или јасно произилазити из околности случаја и бити у форми предвиђеној за располагање имовином за случај смрти (тестамент, заједнички тестамент или уговор о наслеђивању). У том случају, постојање и материјална пуноважност избора меродавног права цени се према изабраном праву.

⁴³ Чл. 72, ст. 2 ЗМПП ЦГ.

⁴⁴ Evangelos Vassilakakis, „The Choice of the Law Applicable to the Succession under Regulation 650/2012 – An Outline.” *Annals of the Faculty of Law of the University of Zenica* 18/2016, 222.

оставиоца⁴⁵. Мероводно право за способност за састављање тестаментa се такође одређује уз помоћ одредби из чл. 74, ст. 1 и 2, а на тако утврђену тестаментарну способност неће утицати каснија промена меродавног права⁴⁶.

У погледу одређивања меродавног права за формалну пуноважност тестаментa закони обе државе су инкорпорисали одредбе Хашке конвенције о сукобу закона у погледу форме тестаменталних располагања из 1961. године⁴⁷.

3.3. Узвраћање и преупућивање (*renvoi*)

Потребно је имати у виду да приликом примене напред наведених колизионих правила може доћи до узвраћања и преупућивања из чл. 6 ЗРСЗ РС, односно чл. 4 ЗМПП ЦГ⁴⁸. Применом овог института, домаћи суд може да дође у ситуацију да на различите делове заоставштине примењује различита права⁴⁹, без обзира на то што је прихваћен принцип јединствене заоставштине⁵⁰.

Наиме, у случајевима када је оставилац страни држављанин, колизиона норма из чл.30 ЗРСЗ РС, налаже да се треба применити право државе чији је оставилац држављанин. Том приликом, српски суд треба да узме у обзир и колизионе норме те стране државе, које могу узвраћати на право Србије, или могу упућивати на супстанцијално право те државе или преупућивати на право неке треће земље. У случају када страна колизиона норма узвраћа на право Србије, примениће се право Србије не узимајући у обзир правила о одређивању меродавног права⁵¹.

⁴⁵ Чл. 74, ст.2 ЗМПП ЦГ. У том случају, исто право је меродавно за дејства и тумачење располагања имовином за случај смрти. Иако су и у српском (чл. 179 ЗОН РС) и у црногорском праву (чл.121 ЗОН ЦГ) ништави уговори о наслеђивању, ЗМПП ЦГ предвиђа да стране из заједничког тестаментa или уговора о наслеђивању могу да се споразумеју да је за постојање, материјалну пуноважност, дејства и тумачење њиховог располагања меродавно право које једна од њих може одредити у складу са чл. 72 ст. 1, 2 и 5 овог закона.

⁴⁶ Чл. 74, ст.3 ЗМПП ЦГ.

⁴⁷ Одредбе Хашке Конвенције за формалну ваљаност тестаментарних одредаба инкорпорисане су у чл. 31 ЗРСЗ РС, односно чл. 73 ЗМПП ЦГ. Хашка конвенција о сукобу закона у погледу облика тестаменталних одредаба (Convention on the Conflicts of laws relating to the form of testamentary dispositions), усвојена 5. октобра 1961., ступила на снагу 5. јануара 1964., 510 U.N.T.S. 175, Црна Гора и Република Србија су чланице ове конвенције („*Službeni list FNRJ*“, број 10/1962).

⁴⁸ С. Ђорђевић, „Поверавање спровођења оставинског поступка јавном бележнику”, 69.

⁴⁹ Michael Bogdan, „Private International Law as Component of the Law of the Forum”, *Hague Academy of International Law, Collected Courses* 348/2011, 162.

⁵⁰ T. Varadi *et al*, 340.

⁵¹ Са тачке гледишта српског суда потешкоће у вези са применом *renvoi* настају због тога што, за разлику од чл. 4 ЗМПП ЦГ, одредбе чл. 6 ЗРСЗ РС, не садрже јасно дефинисане границе примене *renvoi*, ни решење за проблем тзв. „зачараног круга”. О начинима да се ове потешкоће превазиђу прагматичним тумачењем, видети М. Станивуковић и М. Живковић, 285.

Црногорски ЗМПП ЦГ у чл. 4, ст. 1, предвиђа да када би по том закону требало применити право стране државе, примењују се правне норме те државе, укључујући и колизионе норме, осим ако тим или другим законом није друкчије прописано⁵². Закон предвиђа обавезну примену узвраћања и преупућивања, осим у случајевима који су таксативно наведени у чл. 4, ст. 2 ЗМПП ЦГ, када *renvoi* није допуштен. Црногорски законодавац се определио за селективни *renvoi* у једном кораку, и предвидео да се, у случају када колизионе норме стране државе узвраћају на право Црне Горе или упућују на право треће државе, примјењује материјално право Црне Горе, односно материјално право треће државе⁵³.

4. ХИПОТЕТИЧКИ СЛУЧАЈЕВИ

4.1. Оставилац је држављанин Србије, са уобичајеним боравиштем у Србији, а заоставштина или неки њен део се налази на територији Црне Горе.

Српски суд, ако би одлучивао у овом случају, наћи ће да је међународно надлежан да расправља непокретну⁵⁴ и покретну заоставштину која се налази у Црној Гори, на основу чл. 71, ст. 2 и 3 ЗРСЗ РС⁵⁵. Након што утврди своју међународну надлежност,⁵⁶ суд ће наћи да је за расправљање целокупне заоставштине меродавно право Србије, на основу чл. 30 ст. 1 ЗРСЗ РС, и заоставштину ће расправити према Закону о наслеђивању РС (У даљем тексту: „ЗОН РС”)⁵⁷.

Уколико би у наведеној ситуацији одлучивао суд Црне Горе, наћи ће да је међународно надлежан за расправљање дела заоставштине на основу чл. 128, ст. 1, тач. 3., јер се ствари које чине заоставштину налазе у Црној Гори⁵⁸. Након што утврди своју међународну, стварну и месну надлежност, оставински суд ће поверити нотару спровођење поступка расправљања заоставштине

⁵² Чл. 4, ст. 1 ЗМПП ЦГ.

⁵³ Чл. 4, ст. 3 ЗМПП ЦГ; М. Kostić-Mandić, 87.

⁵⁴ За непокретну заоставштину постоји искључива надлежност српског суда.

⁵⁵ Конкурентна надлежност суда Црне Горе, да одлучује у погледу непокретне заоставштине која се налази у Црној Гори (чл. 128 ЗМПП ЦГ), неће бити довољна да искључи надлежност српског суда да одлучује о непокретној заоставштини која се налази у Црној Гори. У погледу покретне заоставштине, чл. 71, ст. 3 предвиђа да ће српски суд бити надлежан, ако се покретности налазе на територији Србије или ако по праву државе у којој се покретности налазе није надлежан страни орган, односно ако тај орган одбија да расправља заоставштину.

⁵⁶ Јер не постоји искључива надлежност црногорског суда.

⁵⁷ Сл. гласник РС, бр. 46/95, 101/03 – одлука УСРС и 6/15.

⁵⁸ Чл. 95, ст. 1 ЗВП ЦГ.

и доставити му смртовницу, односно предлог којим је покренут поступак расправљања заоставштине⁵⁹. Даље, нотар ће применити чл. 71 ЗМПП ЦГ и наћи да је за наслеђивање целокупне заоставштине меродавно право Србије, па ће заоставштину расправити према ЗОН РС.

Закључујемо да би у овој хипотетичкој ситуацији оба суда, сваки из свог угла, сматрали да су надлежни, али да то не би имало утицаја на коначан наследноправни резултат, јер је у оба случаја меродавно исто право, па ће се и заоставштина у коначном расправити према ЗОН РС.

4.2. Остацилац је држављанин Црне Горе, са уобичајеним боравиштем у Црној Гори, а заоставштина или њен део се налази на територији Србије.

Посматрано из перспективе српског суда, који када би расправљао заоставштину оставиоца који је држављанин Црне Горе, који је имао непокретну заоставштину која се налази у Црној Гори и у Србији, ће бити искључиво надлежан да одлучује у погледу непокретне заоставштине која се налази у Србији, а неће бити надлежан да одлучује у погледу непокретне заоставштине која се налази у Црној Гори. Чак и уколико би поступак у односу на целокупну заоставштину био прво покренут пред судом Црне Горе, српски суд неће уважити приговор литиспенденције, јер постоји искључива надлежност српског суда да одлучује о непокретној заоставштини која се налази у Србији⁶⁰.

Српски суд ће такође бити надлежан да одлучује и у погледу покретне заоставштине која се налази на територији Србије, а сходно чл. 72, ст. 2 ЗРСЗ РС. Међутим, да би одлучио да ли је надлежан да расправља покретну заоставштину црногорског држављанина која се налази у Црној Гори, српски суд мора прво узети у обзир норму Црне Горе о међународној надлежности. У конкретном случају не постоји узајамност која би довела до оглашавања ненадлежности, односно, српски суд ће бити надлежан, јер је суд Црне Горе надлежан да расправља целокупну заоставштину, ако је оставилац у време смрти имао уобичајено бораиште у Црној Гори без обзира на држављанство⁶¹. Након тога, српски суд ће одредити меродавно право применом чл. 30, ст. 1. ЗРСЗ РС, и заоставштину која се налази на територији Србије расправити према Закону о наслеђивању Црне Горе (У даљем тексту: „ЗОН ЦГ”)⁶².

Међутим, ако би се овај случај расправљао пред судом, односно нотаром у Црној Гори, постојаће његова међународна надлежност да расправља

⁵⁹ Чл. 94, ст. 2 ЗВП ЦГ.

⁶⁰ S. Đorđević, „Some remarks on prevention and resolution of positive jurisdiction conflicts”, 39.

⁶¹ Чл. 127 ЗМПП ЦГ.

⁶² *Сл. лист ЦГ*, бр. 74/2008 и 75/2017 – одлука УС.

целокупну заоставштину на основу чл.127 ЗМПП ЦГ. Поступање суда по пријему предлога за расправљање заоставштине, у овом и свим доле наведеним хипотетичким примерима ће бити исто као и у примеру 4.1. Након тога, нотар ће меродавно право одредити уз помоћ чл. 71 ЗМПП ЦГ, и расправиће заоставштину према ЗОН ЦГ.

У овој ситуацији може настати проблем уколико нотар расправи и непокретну заоставштину која се налази у Србији, за коју постоји искључива надлежност српског суда⁶³. Да би се спречио сукоб надлежности, када је поступак у вези са том непокретном заоставштином, већ био покренут у Србији, странка у поступку може истаћи приговор међународне литиспенденције, у ком случају ће нотар прекинути оставински поступак, ако су испуњени сви услови прописани чл. 114 ЗМПП ЦГ. Уколико нису испуњени услови за прекид поступка, односно уколико је оставински поступак у Србији касније покренут, може доћи до тога да се у погледу исте заоставштине, паралелно воде два поступка, односно да се иста заоставштина расправи два пута, и да се донесу две контрадикторне одлуке, при чему судови прве државе, неће признати одлуку суда друге државе, због постојања пресуђене ствари.

Дакле, сваки суд ће из свог угла сматрати да је надлежан, па може доћи до ситуације да се иста заоставштина расправља у различитим правним порецима и да се донесу две одлуке. Међутим, оба суда ће наћи да је меродавно право ЦГ према којем ће расправити заоставштину, па ће, претпостављамо, у коначном исходу наследноправни резултат бити исти.

Овај проблем би био решен, да је ЗМПП ЦГ предвидео могућност ограничења надлежности, по узору на чл. 12, ст. 1 Уредбе о наслеђивању ЕУ⁶⁴, што би омогућило наследнику, да у ситуацијама попут ове, од суда или нотара затражи да не расправља непокретни део заоставштине који се налази у Србији.⁶⁵

⁶³ Искључива надлежност страног суда представља сметњу за признање стране одлуке, сходно чл. 89 ЗРСЗ РС.

⁶⁴ Уредба о наслеђивању ЕУ, у чл. 12, ст. 1 предвиђа институт ограничења поступка (*limitation of proceedings*) као један од начина за решавање позитивних сукоба надлежности који настају са државама које нису чланице ЕУ, и прописује: „Ако се заоставштина оставиоца састоји од имовине која се налази у трећој држави, суд који треба да одлучи о наслеђивању може, на захтев једне од страна, одлучити да неће одлучивати о неком делу те заоставштине, ако се може очекивати да његова одлука у погледу тог дела заоставштине неће бити призната и, према потреби, проглашена извршивом у тој трећој држави.”

⁶⁵ Црногорски законодавац је у време доношења ЗМПП ЦГ, имао за узор текст тадашњег Предлога Уредбе ЕУ о наслеђивању из 2009, који није предвиђао одредбе о ограничењу поступка. М. Kostić, 367; Proposal of a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of succession and the creation of a European Certificate of Succession, no. 2009/0157 (COD), <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0154:FIN:>

4.3. Оставицац је држављанин Србије са уобичајеним боравиштем у Црној Гори, а заоставштина или њен део се налази у Србији.

Уколико би се посматрана заоставштина расправљала пред српским судом, он ће бити искључиво надлежан да расправља непокретну заоставштину која се налази у Србији⁶⁶, а биће и међународно надлежан да одлучује о покретној заоставштини која се налази у Србији⁶⁷.

Након што нађе да је за наслеђивање целокупне заоставштине меродавно српско право⁶⁸, суд ће поверити спровођење поступка расправљања заоставштине јавном бележнику⁶⁹, који ће расправити заоставштину према ЗОН РС.

Са друге стране, када би наведену заоставштину расправљао нотар у Црној Гори, може настати исти проблем као и у примеру бр. 4. 2, јер постоји међународна надлежност суда Црне Горе да расправља целокупну заоставштину⁷⁰. Нотар ће на основу чл. 30 ст. 1 одредити да је меродавно право Црне Горе, и расправиће целокупну заоставштину према црногорском ЗОН. Међутим, таква одлука неће моћи бити призната у делу који се односи на непокретности које се налазе у Србији, за које постоји искључива надлежност суда Србије.

У овом случају такође долази до сукоба надлежности, односно до ситуације да се иста заоставштина расправља у две државе. Додатан проблем који настаје у овом хипотетичком случају, је то што је меродавно право различитих држава, па ће се заоставштина расправити према различитим ЗОН, што може имати значајног утицаја на коначан наследноправни резултат и довести до контрадикторних одлука, које у другој држави неће моћи бити признате⁷¹.

4.4. Оставицац је држављанин Црне Горе са уобичајеним боравиштем у Србији, а заоставштина или њен део се налази у Црној Гори.

Српски суд неће бити међународно надлежан да расправља заоставштину (непокретну и покретну) која се налази у Црној Гори. Српски суд ће бити искључиво надлежан да расправља непокретну заоставштину која се налази

en:PDF#:-:text=The%20objective%20of%20this%20proposal,as%20creditors%20of%20the%20succession, 18. април 2024.

⁶⁶ Чл. 71, ст. 1 ЗРСЗ РС.

⁶⁷ Чл. 71, ст. 3 ЗРСЗ РС.

⁶⁸ На основу чл. 30, ст. 1 ЗРСЗ РС.

⁶⁹ Чл. 30а ЗВП РС.

⁷⁰ Чл. 127 ЗМПП ЦГ.

⁷¹ На пример, уколико је меродавно право Црне Горе, примениће се ЗОН Црне Горе, према којем ће ванбрачни супружник бити законски наследник првог наследног реда оставиоца заједно са његовим потомцима. Са друге стране, уколико се заоставштина расправља према ЗОН РС, ванбрачном партнеру неће припасти ништа, јер се он не сматра законским наследником.

у Србији, а конкурентно надлежан да расправља и покретну заоставштину која се налази у Србији⁷². Након тога, суд ће применити чл. 30, ст. 1 ЗРСЗ РС и наћи да је за наслеђивање покретне и непокретне заоставштине која се налази у Србији, меродавно право Црне Горе.

С обзиром на то да ЗРСЗ РС упућује на право стране државе, Црне Горе, суд треба да узме у обзир и колизионе норме те државе,⁷³ и примени чл. 71 ЗМПП ЦГ који предвиђа да је за наслеђивање целокупне заоставштине меродавно право државе у којој је оставилац имао уобичајено боравиште у време смрти, па долази до узвраћања на право Србије. Суд ће ову ситуацију решити тако што ће применити чл. 6, ст. 2 ЗРСЗ РС, који предвиђа да ако правила стране државе о одређивању меродавног права узвраћају на право Србије, примениће се право Србије, не узимајући у обзир правила о одређивању меродавног права. Српски суд ће заоставштину расправити према ЗОН РС⁷⁴.

Са друге стране, посматрано из угла нотара у Црној Гори, он ће бити надлежан да расправља целокупну заоставштину оставиоца који је био држављанин Црне Горе, са уобичајеним боравиштем у Србији, а који је имао покретну и непокретну заоставштину и у Црној Гори и у Србији⁷⁵. Даље, нотар ће применити чл. 71 ЗМПП ЦГ, који прописује да је за наслеђивање целокупне заоставштине меродавно право Србије. Дакле, колизиона норма ЗМПП ЦГ упућује на право Србије⁷⁶, чији чл. 30, ст.1 ЗРСЗ РС, узвраћа на право држављанства оставиоца, односно право Црне Горе. Ланац узвраћања и упућивања ће се прекинути применом чл. 4, ст. 3 ЗМПП ЦГ који предвиђа да у случају да колизионе норме стране државе узвраћају на право Црне Горе, примењује се материјално право Црне Горе, па ће нотар целокупну заоставштину расправити у складу са ЗОН Црне Горе.

У конкретном случају позитивни сукоб надлежности може резултовати тиме да одлука суда Црне Горе неће моћи бити призната у Србији у делу у којем је одлучено о непокретној заоставштини која се налази у РС, а у преосталом делу због пресуђене ствари, под условом да је поступак у Србији раније покренут. Такође, с обзиром на то да оба суда у конкретном случају примењују *renvoi*, обе државе ће заоставштину расправити према свом праву, што може довести до неправичних резултата, да лице које је наследник према праву једне државе, не може наследити према праву друге државе. На пример, уколико би оставилац из овог примера имао ванбрачну супругу, она неће бити позвана за наслеђе према српском праву, док је према црногорском праву она законски наследник првог наследног реда.

⁷² Чл. 72, ст. 2 ЗРСЗ РС.

⁷³ Чл.6, ст.1 ЗРСЗ РС.

⁷⁴ Александар Јакшић (2021), 381.

⁷⁵ Чл. 128, ст. 1, тач. 2 ЗМПП ЦГ.

⁷⁶ Чл. 4, ст.1 ЗМПП ЦГ.

4.5. Ситуација када су у поступку расправљања заоставштине у Црној Гори наследници држављани Србије и обрнуто.

У случају када се у поступку расправљања заоставштине у Црној Гори као наследници појављују држављани Србије, и обрнуто, суд ће након што утврди своју међународну надлежност и право које је меродавно за наслеђивање, у односу на питање права странаца, применити Двострани уговор између Републике Србије и Црне Горе о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима⁷⁷.

Двострани уговор садржи клаузулу којом се држављанима Србије у Црној Гори, односно, држављанима Црне Горе у Србији, гарантује национални третман у наслеђивању. Наиме, чл. 24, ст. 1 Двостраног уговора прописује да држављани једне државе уговорнице могу на територији друге државе уговорнице стицати имовинска права на основу законског или тестаментарног наслеђивања под истим условима и у истом обиму као и држављани те стране уговорнице. За стицање права својине наслеђивањем не захтева се постојање узајамности, односно право својине може се стицати наслеђивањем без ограничења која су прописана законским одредбама.⁷⁸ Овде се конкретно мисли на ограничења која су прописана чл. 415 ЗОСО Црне Горе⁷⁹ и чл. 82 а и чл. 82 б ЗОСПО Србије⁸⁰. Одредбе Двостраног уговора искључују та

⁷⁷ Закон о потврђивању Уговора између Црне Горе и Републике Србије о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима, *Сл. лист ЦГ – Међународни уговори*, бр. 4/09 од 20. октобра 2009. године; Закон о потврђивању Уговора између Републике Србије и Црне Горе о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима, *Сл. лист РС – Међународни уговори*, бр. 1/10 од 21. маја 2010. године (у даљем тексту: „Двострани уговор између Србије и Црне Горе”).

⁷⁸ Закони о наслеђивању обе државе прописују да страни држављани имају, под условом узајамности, иста наследна права као и домаћи држављани, ако међународним уговором није друкчије одређено. Чл. 5 Закона о наслеђивању Црне Горе – ЗОН ЦГ, *Сл. лист ЦГ*, бр. 74/08 и 75/17 – одлука УС и Чл. 7 Закона о наслеђивању Србије – ЗОН РС, *Сл. лист РС*, бр. 46/95, 101/03 – одлука УСРС и 6/15.

⁷⁹ Чл. 415 Закона о својинско-правним односима – ЗОСПО ЦГ, *Сл. лист ЦГ*, бр. 19/09, прописује да страном лице не може имати право својине на: 1) природном богатству; 2) добру у општој употреби; 3) пољопривредном земљишту; 4) шуми и шумском земљишту; 5) споменику културе од изузетног и посебног значаја; 6) непокретној ствари у копнено-пограничном подручју у дубини од једног километра и острвима; 7) непокретној ствари која се налази на подручју које је, ради заштите интереса и безбедности земље, законом проглашено подручјем на коме страном лице не може имати право својине.

Изузетно, страном физичко лице може стећи и право својине на пољопривредном земљишту, шумама и шумском земљишту површине до 5.000 м² само ако је предмет уговора о отуђењу (купопродаја, поклон, размјена и др.) стамбена зграда која се налази на том земљишту. Страном лице може имати право дугорочног закупа, концесије, БОТ и других аранжмана приватно – јавног партнерства, на непокретним стварима из става 1 тач. 1 до 6 овог члана као и домаће лице.

⁸⁰ Чл. 82а Закона о основама својинскоправних односа – ЗОСПО РС, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 6/80 и 36/90, *Сл. лист СРЈ*, бр. 29/96 и *Сл. лист РС*, бр. 115/05 – др. закон, предвиђа у

ограничења. Такође, на црногорске држављане се не примењује ограничење предвиђено Законом о пољопривредном земљишту Републике Србије,⁸¹ односно, црногорски држављанин може у Србији стећи право својине наслеђивањем на пољопривредном земљишту.

Такође, Двострани уговор предвиђа да држављани једне државе уговорнице могу изјавом последње воље располагати својом имовином која се налази на територији друге државе уговорнице⁸².

4.6. Ситуација када је оставилац у време смрти држављанин обе државе или када постоји проблем у вези са одређивањем уобичајеног боравишта

Уколико је оставилац имао два или више држављанстава, од којих је једно држављанство домаће, судови у обе посматране државе неће испитивати које је од два држављанства заиста ефективно (односно да ли то лице заиста живи на територији те државе) него ће поћи од принципа искључивости домаћег држављанства и наћи да домаће држављанство искључује свако истовремено страно држављанство⁸³.

Ово решење доводи до проблема из угла међународног приватног права, јер ће обе државе исто лице сматрати својим држављанином, а то може утицати на надлежност, а у Србији и на меродавно право, а тиме и на саму расподелу заоставштине.

Приликом расправљања заоставштине може се поставити питање како одредити уобичајено бораиште код оставилаца који су проводили извесни део године у Србији, а други део године у Црној Гори⁸⁴.

чл. 82(б) ЗОСПО РС да страна физичка лица могу на територији Србије, под условима узajамности, стицати право својине на непокретностима наслеђивањем као и држављанин Србије. Изузетно од одредаба ст. 1. и 2. овог члана, савезним законом може се предвидети да страно физичко или правно лице не може стицати право својине на непокретностима које се налазе на одређеним подручјима у Србији.

⁸¹ Закон о пољопривредном земљишту прописује у чл. 1, да страно физичко, односно правно лице, не може бити власник пољопривредног земљишта. (Сл. гласник РС, бр. 62/06, 65/08 – др. закон, 41/09, 112/15, 80/17 и 95/18 – др. закон).

⁸² Чл. 24, ст. 2 Двостраног уговора између Србије и Црне Горе.

⁸³ Чл. 11 ЗРСЗ РС и чл. 11 ЗМПП ЦГ.

⁸⁴ Да би се сматрало да је оставилац имао уобичајено бораиште у одређеној држави, потребно је да ту буде присутан довољно дуго. Међутим, фактор времена (редовно присуство), иако указује на стабилност борака, не може се сам по себи сматрати одлучујућим, већ је уз њега потребно је да буду испуњени и други услови, као што су породична ситуација и друштвена интеграција оставиоца у одређену заједницу, који би указивали на блискост са дотичном државом. Уколико се уобичајено бораиште не може ни на основу тога одредити, оно ће се одредити на основу очигледне и најближе везе. Види: Clive E Lamont, „The Concept of Habitual Residence”, *Juridical Review* 3/1997, 137; Carolina Nita, „The Concept of Habitual Residence, as the Main Connecting Factor in Resolving Conflicts of Laws and Jurisdictions

Како наведену дилему није могуће решити применом опште дефиниције уобичајеног бораишта из чл. 12 ЗМПП ЦГ, ослонац за решење проблема може се пронаћи у начелима међународног приватног права. Судија у конкретном случају треба да истражи решења која су прихваћена у државама чији је правни систем близак домаћем, решењима из међународних уговора и решењима предвиђеним у државама са репрезентативним системима МПП⁸⁵.

У предмету *Е.Е.*⁸⁶ Суд *правде ЕУ* је успоставио принцип да оставилац може имати само једно уобичајено бораиште у време смрти⁸⁷. Такође, наведена одлука је значајна јер наводи хијерархију критеријума уз помоћ којих суд може одредити уобичајено бораиште оставиоца. Прво, да би утврдио уобичајено бораиште, орган који расправља заоставштину треба да изврши свеобухватну процену околности живота преминулог током година које су претходиле његовој смрти и у тренутку његове смрти, узимајући у обзир све релевантне чињенице, посебно трајање и сталност присуства оставиоца у дотичној држави и услове и разлоге за ту присутност. Тако утврђено уобичајено бораиште требало би упутити на блиску и стабилну везу између наслеђа и дотичне државе⁸⁸. Након тога, орган треба да провери где је био центар интереса породице преминулог и његовог друштвеног живота. Само ако то још увек није довољно за успостављање уобичајеног бораишта, треба узети у обзир и секундарни скуп критеријума – држављанство оставиоца и место налажења заоставштине. Дакле, поменута два критеријума из тачке 24 Преамбуле Уредбе о наслеђивању узимају се у обзир тек на крају испитивања, као помоћно средство за одређивање уобичајеног бораишта⁸⁹.

in Matters of Cross-Border Succession, according to EU Regulation No. 650/2012.” *Conferinta Internationala de Drept, Studii Europene si Relatii Internationale* 2022, 269.

⁸⁵ М. Станивуковић и М. Живковић, 68.

⁸⁶ Осталица је била држављанка Литваније, која се удала за немачког држављанина, и од момента удаје, па све до своје смрти живела је у Немачкој са њим и својим малолетним сином из ранијих веза Е.Е. Док је живела у Немачкој, отпутовала је назад у Литванију где је у нотарској канцеларији саставила тестамент којим је сву своју заоставштину оставила свом сину Е.Е. Након смрти мајке, Е.Е. је контактирао нотарску канцеларију у Литванији са захтевом за покретање поступка наслеђивања и издавање уверења о наследним правима. Нотар је одбио да покрене оставински поступак, тврдећи да је, према Уредби о наслеђивању, осталица имала своје уобичајено бораиште у тренутку смрти у Немачкој, и да су према томе надлежни органи Немачке. Супружник оставиоце је јасно изјавио да се одриче од наследства и да пристаје на надлежност литванских судова. Једно од питања која су се поставила у поступку је да ли, за потребе Уредбе, неко лице може имати више од једног уобичајеног бораишта.

⁸⁷ *Е. Е.*, Court of Justice of the European Union, C-80/19, Judgment of the 16 July 2020, paragraph 40. *Е. Е.*, Суд правде Европске уније, предмет број 80/19, пресуда од 16. јула 2020, пасус 40.

⁸⁸ *Ibid.*, пасус 38.

⁸⁹ Тачка 24 Преамбуле Уредбе о наслеђивању предвиђа да „у ситуацијама када је оставилац због професионалних или економских разлога отишао живети у иностранству како

5. ПОСЛЕДИЦЕ ПРОБЛЕМА НЕКООРОДИНИСАНОГ РАСПРАВЉАЊА ЗАОСТАВШТИНЕ

Из спроведене анализе, може се закључити да проблеми приликом наслеђивања са елементом иностраности између Црне Горе и Србије, који се везују за другу посматрану државу, најчешће настају због различитих норми о међународној надлежности. Принцип подељене заоставштине који је усвојен у српском праву, између осталог, проузроковао је то да српски суд може засновати надлежност за расправљање само одређених делова заоставштине, док се преостали делови морају расправити пред иностраним судом⁹⁰. На тај начин, долази до тзв. „цепања заоставштине” услед примене норми о међународној надлежности.

Међутим иако је у праву Црне Горе усвојен принцип јединствене заоставштине, одређене норме ЗМПП ЦГ омогућавају слично „цепање заоставштине”. Такав је случај, на пример, са чл. 129 који омогућава странци да изабере суд који ће бити надлежан за део заоставштине и чл. 72, ст.2 који даје могућност да се примени право државе у којој се непокретност налази.

Овакво фрагментарно одлучивање два суда о заоставштини, може имати за последицу доношење две различите одлуке, које нису међусобно усклађене, односно одлуке према којој је исто лице законски наследник према праву једне државе, док уопште није позвано на наслеђе према праву друге државе, или одлуке којом ће један од наследника добити већи или мањи део заоставштине, него што би добио када би се целокупна заоставштина расправљала само пред органима једног правног поретка.

У тим ситуацијама може се поставити питање обрачунавања нужног наследног дела, као и питање у односу на који део заоставштине треба извршити урачунавање поклона, тј. у који део заоставштине треба „сврстати” поклон који се, потом, урачунава према праву које је за тај део заоставштине меродавно⁹¹. Такође, услед примене више права на наслеђивање, може доћи

би тамо радио, понекад дуго времена, али је задржао блиску и стабилну везу са својом државом порекла, могло би се и даље сматрати, у зависности од околности случаја, да је оставилац имао своје уобичајено бораиште у својој држави порекла („*state of origin*”) у којој је било средиште интереса његове породице и његов друштвени живот. Други сложени случајеви могу се појавити ако је оставилац живео у неколико држава наизменце или ако је путовао из једне државе у другу, а да се није стално настанио у било којој од њих. Ако је оставилац био држављанин једне од тих држава или ако је имао претежан део своје имовине у једној од тих држава, држављанство или место те имовине могли би бити посебан чинилац у укупној процени свих чињеничних околности.”*Ibid.*, пасус 39.

⁹⁰ Славко Ђорђевић, „О проблемима некоординираног расправљања заоставштине једног лица у различитим правним порецима”, *Правни систем Србије и стандарди Европске уније и Савета Европе* (ур. Станко Бејатовић), Правни факултет, Универзитет у Крагујевцу, Књига V, 2010, 377.

⁹¹ *Ibid.*, 387.

до неправичних резултата и неједнаког третмана, чије се последице могу уклонити прилагођавањем или телеолошким или екстензивним тумачењем (супституција, транспозиција).

Ако је поступак пред судом друге државе правоснажно окончан, онда није проблем узети у обзир резултате одлучивања страног суда, јер ће таква страна одлука, након што прође поступак признања, производити дејство у тој држави. Проблеми настају, када поступак у другој посматраној држави није покренут. Тада је задатак суда да, приликом решавања наследноправних питања у вези са делом заоставштине за чије расправљање је надлежан, узме у обзир антиципативни резултат решавања страног суда⁹².

Проблеми координације такође могу настати због различитих норми о одређивању меродавног права, што у коначном исходу може имати утицаја на расподелу заоставштине. На пример, одређивање права Србије или права Црне Горе као меродавног, може у одређеним случајевима битно утицати на наследноправни резултат (уколико је, на пример, један од потенцијалних наследника ванбрачни партнер), без обзира на то што Закони о наслеђивању две државе на сличан начин одређују правила о расподели заоставштине⁹³ (наследне редове, круг нужних наследника и њихов наследни део итд.)

Неке од значајних разлика између ЗОН две државе, које могу имати утицаја на наследно правни резултат, су: 1) Црногорски ЗОН предвиђа шири круг законских наследника у односу за ЗОН Србије;⁹⁴ 2) У праву Црне Горе ванбрачни супружник је законски наследник који је у погледу наслеђивања изједначен са брачним;⁹⁵ 3) Разлике у наследноправном положају супружника; 4) Разлике у правилима у погледу смањења наследног дела супружника⁹⁶ и правилима о плодуживању када супружник нема нужних средстава за живот, а позван је на наслеђивање са другим наследницима⁹⁷;

⁹² *Ibid.*, 384.

⁹³ О разликама између закона о наслеђивању Црне Горе и Србије, који могу имати утицаја на наследноправни резултат видети уџбеник: Оливер Антић и Љиљана Кадиф, *Основи наследног права Црне Горе и Србије*, Правни факултет у Подгорици, Подгорица 2012, 28- 32.

⁹⁴ Оливер Антић, *Наследно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд 2014, 106.

⁹⁵ Чл. 4, ст. 1 ЗОН ЦГ. Даље, чл. 9, ст.3 ЗОН ЦГ предвиђа да је потребно је да се испуне три услова да би се ванбрачни супружник оставиоца сматрао законским наследником: 1) да је био у заједници живота са оставиоцем дуже времена; 2) да није било сметњи за закључење пуноважног брака; 3) да је ванбрачна заједница постојала у тренутку смрти оставиоца.

⁹⁶ ЗОН РС прописује следеће промене законског наследног дела: смањење наследног дела супружника у првом наследном реду, повећање наследног дела у другом наследном реду и смањење наследног дела супружника у другом наследном реду до $\frac{1}{4}$. Са друге стране, ЗОН ЦГ не познаје институт смањења наследног дела супружника до $\frac{1}{4}$.

⁹⁷ У Србији ово правило важи ако је супружник позван на наслеђе са другим наследницима само у другом наследном реду, а у ЦГ нема овог ограничења.

5) ЗОН ЦГ предвиђа могућност да се изузетно, потомак може уговором са претком одрећи од наслеђа које није отворено⁹⁸, који уговор је ништав према ЗОН РС⁹⁹; 6) У праву Црне Горе број наследних редова је ограничен на четири, док је према ЗОН РС број наследних редова теоријски неограничен, с тим да се на наслеђе могу позвати само родоначелници тих наследних редова, и да је после трећег наследног реда искључено право представљања¹⁰⁰.

6. МОГУЋА РЕШЕЊА ПРОБЛЕМА

Остваривање билатералне хармоније одлучивања између Црне Горе и Србије у наследноправној области зависиће од чињеница у конкретном случају, али би се, у принципу, могло рећи да оно представља тешко достижан идеал. Разлике у нормама о међународној надлежности и о меродавном праву су суштинске и негативно утичу на решавање наследноправних предмета који су везани за обе државе. Резултат поступка не би смео да зависи од државе у којој се одлучује.

Када се суд једне државе огласи надлежним да решава у оставинској ствари, тада је право странака да буду третиране једнако у истим ситуацијама. Односно, интерес странака је да материјално правно решење буде једнако без обзира на то пред судом које државе се одлучује,¹⁰¹ а неостваривање овог идеала може проузроковати да не буду остварена легитимна очекивања странака¹⁰².

Проблем некоординисаног расправљања заоставштине се може делимично решити уз помоћ приговора литиспенденције, закључивањем двостраног уговора између две државе којим би се регулисала питања надлежности и меродавног права, и признањем стране одлуке (у којем случају ствар постаје *res iudicata*). С тим у вези чл. 26-28 Двостраног уговора закљученог између Србије и Црне Горе садржи одредбе о признању и извршењу, којим се гарантује да ће државе уговорнице признавати судске одлуке под условима утврђеним чл. 27 Уговора.

Доношење новог ЗМПП у Србији којим би се приближила садржина норми о директној међународној надлежности и о одређивању меродавног права, је свакако пожељно решење. Али, ни тиме се овај проблем у целости не решава, јер и тада може доћи до „цепања” заоставштине, услед могућно-

⁹⁸ Чл. 135, ст.2 ЗОН ЦГ.

⁹⁹ Чл. 218 ЗОН РС.

¹⁰⁰ О. Антић и Јб. Кадић, 28.

¹⁰¹ Александар Јакшић, *Међународно приватно право – Општа теорија*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво, Београд 2017, 537.

¹⁰² *I.*, 115.

сти избора надлежног суда за део заоставштине, коју пружа чл. 129 ЗМПП ЦГ и примене права места налажења ствари сходно чл. 72, ст.2 ЗМПП ЦГ¹⁰³.

Нацрт закона о међународном приватном праву РС из 2014. године (У даљем тексту: „Нацрт ЗМПП РС”)¹⁰⁴, предвиђа законска решења која су усклађена са правним тековинама ЕУ¹⁰⁵, односно заснива се на истим главним карактеристикама као ЗМПП Црне Горе, и то: уобичајено боравиште, принцип јединствене заоставштине на оба нивоа и увођење аутономије воље¹⁰⁶. Међутим, и овај Нацрт, полазећи од истих узора као и црногорски ЗМПП, оставља могућност да дође до подељене заоставштине¹⁰⁷.

Због тога, инкорпорација одредби о ограничењу надлежности у националним ЗМПП, у складу са чл. 12, ст.1 Уредбе о наслеђивању ЕУ, може у одређеним случајевима представљати ефикасно средство за превенцију позитивних сукоба надлежности, па се у том делу предлаже будућа законодавна интервенција.

Увођење аутономије воље у српски ЗМПП ће омогућити странкама да се споразумеју да судови државе чије право је изабрано као меродавно, буду надлежни за одлучивање о наслеђивању у целини¹⁰⁸.

Доношењем новог ЗМПП у Србији, садржина норми међународног приватног права ове две државе би се приближила, а позитивни сукоби надлежности са правом Црне Горе би се у великој мери спречили и проблем некоординисаног расправљања заоставштине свео на најмању могућу меру. Такође, правила о ограниченој слободи избора меродавног права од стране тестатора у Србији требала би омогућити тестаторима да на практичнији начин могу планирати расподелу своје заоставштине.

ЗАКЉУЧАК

У раду се компаративном методом анализирају разлике које постоје у нормама међународног приватног права Црне Горе и Републике Србије у

¹⁰³ Претпоставка је да ће ова могућност постојати ако у Србији буде усвојен Нацрт ЗМПП ЦГ из 2014. године.

¹⁰⁴ <https://www.mpravde.gov.rs/obavestenje/6274/konacna>, 13. март 2024.

¹⁰⁵ Anatol Dutta, „Novo međunarodno nasljedno pravo Evropske unije – prvo čitanje Uredbe o nasljednom pravu”, *Nova pravna revija* 2/2013, 10.

¹⁰⁶ Vladimir Čolović, „Određivanje i primena merodavnog prava u stvarima nasleđivanja u pravu Evropske unije”, *Pravni život* 12/2013, 309.

¹⁰⁷ Mireia Artigot Golobardes, „Will Regulation 650/2012 Simplify Cross-Border Successions in Europe?”, *European Property Law Journal* 4/2015, 27.

¹⁰⁸ Katarina Knol Radoja, „Deviations from the Principle of the Unity of Succession in the EU Regulation on Succession”, *Pravni Vjesnik Journal of Law, Social Sciences and Humanities* 35/2/2019, 49.

области наслеђивања. У том циљу, прво се анализирају норме о међународној надлежности са аспекта превенције сукоба надлежности у обе државе, а затим се разматрају норме о одређивању меродавног права. Кроз шест хипотетичких ситуација се илуструју примери могућих проблема координације, са којима се судови, односно нотари могу суочити приликом расправљања заоставштине.

Показало се да различите норме о међународној надлежности битно утичу на расподелу наследно правних ствари између судова, а са друге стране, разлике у нормама о одређивању меродавног права, могу имати утицаја и на коначан наследноправни резултат.

Проблем некоординисаног расправљања заоставштине постоји чак и међу државама које деле исту правну традицију, а он се само делимично може решити признањем стране одлуке, приговором литиспенденције, прописивањем одредби о ограничењу поступка, по узору на чл. 12, ст. 1 Уредбе о наслеђивању ЕУ, закључењем двостраног уговора између две државе или усвајањем новог ЗМПП РС којим би се садржина норми приближила.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

- Антић Оливер, *Наследно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд 2014.
- Антић Оливер и Кадих Љиљана, *Основи наследног права Црне Горе и Србије*, Правни факултет у Подгорици, Подгорица 2012.
- Artigot Golobardes Mireia, „Will Regulation 650/2012 Simplify Cross-Border Successions in Europe?“, *European Property Law Journal* 4/2015, 27.
- Bogdan Michael, „Private International Law as Component of the Law of the Forum“, *Hague Academy of International Law, Collected Courses* 348/2011, 162.
- Varadi Tibor, Bordas Bernadett, Knežević Gašo i Pavić Vladimir, *Међународно приватно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво, Београд 2017.
- Vassilakakis Evangelos, „The Choice of the Law Applicable to the Succession under Regulation 650/2012 – An Outline“, *Annals of the Faculty of Law of the University of Zenica* 18/2016, 222.
- Dika Mihailo, Knežević Gašo i Stojanović Srdan, *Коментар Закона о међународном приватном и процесном праву*, Nomos, Београд 1991.
- Dutta Anatol, „Novo међународно наследно право Европске уније – прво читање Уредбе о наследном праву“, *Nova pravna revija* 2/2013, 10.
- Ђорђевић Славко, „Поверавање спровођења оставинског поступка јавном бележнику – неколико напомена из угла међународног приватног права“, *Форум* 2020, 79.
- Ђорђевић Славко, „О проблемима некоординисаног расправљања заоставштине једног лица у различитим правним порецима“, *Правни систем Србије и стандарди Европске уније и Савета Европе* (ур. Станко Бејатовић), Правни факултет, Универзитет у Крагујевцу, Књига V, 2010, 377.

- Dordević Slavko and Meškić Zlatan, „The relations of Bosnia and Herzegovina, Serbia, North Macedonia and Montenegro with EU Member States“, *European Private International Law and Member State Treaties with third states: The case of the European Succession Regulation* (eds. Anatol Dutta and Wolfgang Wurmnest), Intersentia 2019, 213.
- Dordević Slavko, „Application of renvoi in cross-border succession cases connected to EU member states and Serbia – some remarks from EU and Serbian point of view“, *Revija za evropsko pravo* 22/2020, 95.
- Dordević Slavko, „Some remarks on prevention and resolution of positive jurisdiction conflicts between Croatian (Member State) and Serbian Courts in Cross- Border Succession Cases – From Croatian (EU) and Serbian Point of view“, *Pravni Vjesnik* 36/2/2020, 27.
- Dordević Slavko, Primena međunarodnog privatnog prava u javnobeležničkoj praksi (kratka uputstva i objašnjenja) https://beležnik.org/public/documents/upload/uputstvo_za_primenu_mpp_u_jb_praksi.pdf, 1. септембар 2023.
- E. E., Court of Justice of the European Union, C-80/19, Judgment of the 16 July 2020.
- E. E., Суд правде Европске уније, предмет број 80/19, пресуда од 16. јула 2020.
- Јакшић Александар, *Грађанско процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво, Београд 2021.
- Јакшић Александар, *Међународно приватно право – Ојцџиџа теорија*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво, Београд 2017.
- Конечна верзија Нацрта Закона о међународном приватном праву РС, <https://www.mpravde.gov.rs/obavestenje/6274/konacna>, 13. март 2024.
- Kostić-Mandić Maja, *Međunarodno privatno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta Crne Gore, Podgorica 2017.
- Korać Velibor, *Notari i notarski zapisi*, 3M Makarije, Podgorica 2018.
- Kostić-Mandić Maja, Primjena međunarodnog privatnog prava u notarskoj praksi (Application of Private International Law in Notaries' Practice), GIZ, Podgorica 2021.
- Kostić-Mandić Maja, *Private International Law of Montenegro*, International Encyclopaedia of Laws, Kluwer Law International, The Netherlands, Alphen aan den Rijn 2022.
- Lamont Clive E, „The Concept of Habitual Residence“, *Juridical Review* 3/1997, 137.
- Nita Carolina, „The Concept of Habitual Residence, as the Main Connecting Factor in Resolving Conflicts of Laws and Jurisdictions in Matters of Cross-Border Succession, according to EU Regulation No. 650/2012“, *Conferinta Internationala de Drept, Studii Europene si Relatii Internationale* 2022, 269.
- Radoja Katarina Knol, „Deviations from the Principle of the Unity of Succession in the EU Regulation on Succession“, *Pravni Vjesnik Journal of Law, Social Sciences and Humanities* 35/2/2019, 49.
- Станивуковић Маја, Ђундић Петар и Сања Ђајић, *Међународно приватно право – посебни гео*, ЈП „Службени гласник“, Београд 2022.
- Станивуковић Маја и Живковић Мирко, *Међународно приватно право – ојцџиџа гео, осмо издање*, ЈП „Службени гласник“, Београд 2023.
- Čolović Vladimir, „Određivanje i primena merodavnog prava u stvarima nasleđivana u pravu Evropske unije“, *Pravni život* 12/2013, 309.

Milana V. Ranković
University of Montenegro
Faculty of Law
milanatmc@gmail.com
ORCID ID: 0009-0006-9332-6326

Private International Law of Montenegro and Serbia in the Field of Inheritance and Achieving Harmony in Decision-Making

Abstract: *In this paper, the provisions of the private international law of Montenegro and the Republic of Serbia in the field of inheritance are comparatively analysed.*

Firstly, the legal norms on the international jurisdiction in both states, from the aspect of prevention of positive conflicts of jurisdiction are examined, followed by the analysis of the rules for determining the applicable law for inheritance. Then, Private International law issues (jurisdiction, applicable law and mutual recognition of decisions) are discussed through six hypothetical factual situations, in order to illustrate the problems of coordination that courts, i.e., notaries in these two countries may face in deciding the cases regarding inheritance with a foreign element.

The aim of the paper is to examine whether the differences in the legal norms on international jurisdiction and applicable law have a negative impact on the resolution of inheritance law cases related to two states and to consider possible solutions in order to eliminate this negative impact.

Keywords: *Private International law of Montenegro, Private International law of Serbia, inheritance with a foreign element, jurisdiction to discuss inheritance with a foreign element, applicable law for inheritance.*

Датум пријема рада: 18.03.2024.

Датум достављања коначне верзије рада: 19.04.2024.

Датум прихватања рада: 13.05.2024.